

Fredagskronikken

Ola Kvaløy, dekan og professor i samfunnsøkonomi, Handelshøgskolen ved Universitetet i Stavanger

Gøril Bjerkan Alexander Cappelen Bård Harstad Ola Kvaløy Katrine Løken Simen Markussen Mari Rege Karen H. Ullveit-Moe

Ola Kvaløy Fornuft og følelser i skattepolitikken

Hvor store samfunnsøkonomiske kostnader er vi villige til å ta for at skattene skal føles ok?

● Det har gått som forventet etter at Ragnar Torvik like før jul la frem skatteutvalgets utredning «Et helhetlig skattesystem»: En rekke engasjerte innlegg mot «urimelige» enkeltforslag til skatteøkninger, og kritikk av den samfunnsøkonomiske snusfornuft.

Det er ikke overraskende. I skattepolitikken står nemlig fornuft og følelser direkte i konflikt. Årsaken er at dype, økonomiske innsikter – spesielt betydningen av brede skattegrunnlag – kommer i konflikt med hvordan vi mennesker rent følelsesmessig håndterer tap og gevinst, inntekter og utgifter, gode og dårlige nyheter.

Da brede skattegrunnlag først: For å ta inn et gitt skattebeløp, er det samfunnsøkonomisk mer effektivt med lave skattesatser på mange ulike skatteobjekter, enn høye satser på noen få skatteobjekter. Dette tilsier at det er bedre med både moms og inntektsskatt enn bare moms eller bare inntektsskatt. Grunnen er at det samfunnsøkonomiske effektivitetstapet ved å øke skattesatsene blir større jo høyere skattesatsen er i utgangspunktet.

Hvorfor er det slik?

Jo, effektivitetstap oppstår fordi skatt endrer adferd. Justering av adferd er det vi ønsker oss når det gjelder klima, miljø eller helseskadelig adferd, men ikke for kjøp og salg av vanlige konsumgoder.

Verdier oppstår når betalingsviljen for et gode er større enn kostnadene ved å produsere godet. Innføring av en skatt vil medføre at enkelte verdiskapende transaksjoner ikke blir gjennomført. Dermed vil konsumenter og produsenter til sammen tape mer enn hva staten tar inn i økte skatteinntekter.

Og det er dette tapet som blir større når man øker satsen fra ti til 20 prosent enn fra 0 til ti prosent. Transaksjonene som «overlever» en skatt på ti prosent har nemlig større verdi – det vil si større differanse mellom betalingsvilje og produksjonskostnader – enn de transaksjonene som ikke blir gjennomført på grunn av skatten.

Etter hvert som man øker skattesatsen,

Mange små skatter smerter mer enn én stor. Ekstra tydelig ble dette da skatteutvalget skulle legge frem sine forslag

← Én stor «god nyhet» – lavere inntektsskatt – skulle konkurrere mot flere små «dårlige nyheter» – arveskatt, boligskatt og høyere matmoms, skriver skatteutvalgsmedlem Ola Kvaløy. Foto: Javad Parsa

tar man livet av stadig mer verdiskapende transaksjoner.

Dette er bakgrunnen for at vi bør fordele skattetrykket over et størst mulig skattegrunnlag. Så sant administrasjonskostnadene ikke bli for store, bør vi utvide skattegrunnlaget så mye som mulig, altså jakte så mange skatteobjekter som mulig, og aller helst de som gir færrest adferdsendringer.

Så til følelsene: En rekke adferdsøkonomiske eksperimenter viser at gleden av en ekstra krone tjent er mindre desto mer man tjener. Det samme gjelder økonomiske tap.

Dette har interessante implikasjoner:

→ Hvis vi mentalt klarer å dele opp gevinstene våre, så vil vi gjøre det. Vi vil ha større glede av å vinne 500 kroner to ganger enn av å vinne 1000 kroner én gang.

→ Hvis vi har mulighet til å samle tapene våre, så gjør vi det. Det føles verre å tape 500 kroner to ganger enn 1000 kroner én gang.

Disse mekanismene er velkjente i kommunikasjonsbransjen: Flere dårlige nyheter pakker vi sammen til en stor dårlig nyhet, mens en god nyhet splitter vi gjerne opp i så mange små gode nyheter som mulig.

Med slike mekanismer er det ikke rart at ideen om brede skattegrunnlag blir svært krevende å kommunisere. Mange små skatter smerter mer enn én stor.

Ekstra tydelig ble dette da skatteutvalget skulle legge frem sine forslag. Én stor «god nyhet» – lavere inntektsskatt – skulle konkurrere mot flere små «dårlige nyheter» – arveskatt, boligskatt, høyere matmoms og så videre.

Reaksjonene lot ikke vente på seg. Forslagene til skatteøkninger fikk langt større oppmerksomhet enn forslagene til lettelser, og argumentasjonen har gjennomgående vært følelsesbasert.

For eksempel omtalte professor Ole Gjems-Onstad utvalget som «skatteskjerpelsesutvalget» selv om forslagene er pro-

venynøytrale. Utvalget sier altså eksplisitt at forslagene samlet sett ikke skjerper skattene, men likevel føltes det slik for skatterettsprofessoren (kronikk i DN 28. desember).

Også tidligere sentralbanksjef Øystein Olsen bruker følelsesargumenter mot utvalgets forslag til boligbeskatning. Hans hovedargument mot utvalgets forsøk på å utvide skattegrunnlaget, er at det «strider mot sunn fornuft» og gir «et samfunn vi ikke ønsker» (kronikk i DN 29. desember).

Denne type argumentasjon kan man selvsagt lytte til. Gode følelser har verdi og skal ikke underkjennes. Politikere og velgere må likevel være klar over at det har en kostnad. Hvor mye skal vi som samfunn betale for at skattene skal føles ok?

Her er det også viktig å merke seg at det er selve skatteendringene som er følelsesmessig mest krevende. Når de først er på plass, vil de være lettere å akseptere, og følelseskostnadene går ned.

«Jeg har det ikke med å føle», skal tidligere statsminister Trygve Bratteli ha sagt.

Politikerne bør nok ikke legge følelsene helt til side når skattesystemet skal revideres. Men litt kan være en fordel.

Ola Kvaløy var medlem i skatteutvalget.

Debattansvarlig: Vidar Ivarsen
Telefon: 22 00 10 59
Sentralbord: 22 00 10 00
Epost: debatt@dn.no

Hovedinnlegg/kronikk:
Inntil 4500 tegn med mellomrom
Underinnlegg/replik:
Inntil 1500 tegn med mellomrom
Legg ved portrettfoto

Allt stoff som leveres til Dagens Næringsliv må produseres i henhold til Vær varsom-plakaten. Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere. Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter. Debattinnlegg honoreres ikke.

→ Mer debatt side 37-39